

Armenia și doi ierarhi a căror măreție a depășit epoca în care au trăit: Sfinții Vasile cel Mare și Nerses cel Mare [misiune și diplomație]

(Rezumat)

Pr. prof. univ. dr. Nicu Dumitrașcu

Sfântul Vasile cel Mare este unul dintre cei mai importanți Sfinți Părinți ai Bisericii din întreaga ei istorie. Numele său este prezent în toate enciclopediile, colecțiile, manualele și dicționarele de specialitate. Profesori și cercetători, clerici sau laici, de toate confesiunile și de toate orientările, au scris despre el tomuri întregi, tratate de patrologie, lucrări și studii științifice, articole de popularizare; viața și învățăturile sale au fost și sunt în continuare subiectul nenumăratelor conferințe, simpozioane sau congrese teologice de pretutindeni; toți cei interesați de moștenirea sa spirituală încearcă, într-un fel sau altul, să găsească o nouă temă de cercetare sau o nouă manieră de interpretare a activității sale teologice, pastorale, administrative sau filantropice, în concordanță cu cele mai recente analize și comentarii ale specialiștilor din domeniu.

Cu toate că mulți sunt sceptici în legătură cu reușita acestui demers, cred că există în continuare *zone de cercetare științifică neexplorate*, iar una dintre ele se referă la activitatea sa diplomatico-misionară în Regatul Armeniei.

În lucrarea de față mi-am propus chiar mai mult de atât, și anume prezentarea misiunii Sfântului Vasile Mare în Armenia într-un paralelism quasi-ipotetic cu o altă misiune, și anume aceea a Sfântului Nerses cel Mare în teritoriile Imperiului Roman de Răsărit. Doi mari ierarhi, contemporani, care au jucat un rol nu numai religios, dar și politic în istoria popoarelor lor. Și pentru că cel din urmă este mult mai puțin cunoscut în lumea teologico-patristică, nu numai la noi în țară, dar și la nivel internațional, am decis ca *prima parte*, cea mai consistentă, să fie dedicată ierarhului armean, întrucât va cuprinde cât mai multe informații despre el însuși,

despre contextul istoric în care a trăit, despre drama sa, despre rolul său de lider religios într-o țară măcinată de conflicte interne și de lupta pentru putere între marile familii aristocratice, de mediator între conducătorii politici ai vremii, despre moartea sa; *a doua parte* este dedicată întru totul *figurii carismatice* a Sfântului Vasile, într-un rol mai puțin cunoscut și oarecum surprinzător, cel de *delegat* al împăratului Valens în Armenia, în ciuda dezacordului dintre ei, consecință a politicii religioase ariene, pe alocuri extreme de violente, a celui din urmă. Este o misiune pe care Sfântul Vasile și-o asumă într-un moment destul de delicat pentru cetatea Capadociei și pentru eparhia sa în întregime, atunci când Capadocia rămăsese practic ultimul bastion în care credința niceeană se păstra nealterată.

Sfântul Nerses cel Mare, un strănepot - la a treia generație - a Sfântului Grigorie Luminătorul, s-a născut în jurul anului 325 - nu cunoaștem locul - și a fost educat în Capadocia, de care va rămâne legat sufletește toată existența sa. De fapt, aici a și fost hirotonit ca ierarh. În calitate de catolicos al Armeniei de atunci a condus destinul Bisericii sale vreme de 20 de ani (353-373), trecând prin mari încercări odată cu poporul său. În această calitate, a avut nu numai o activitate religioasă, ci și una politică, la fel ca și contemporanul său, Sfântul Vasile cel Mare. Primul a condus delegația regelui său în teritoriile romane, cel de-al doilea, așa cum aminteam la început, a fost însărcinat cu o misiune oarecum diferită, de împăratul său, în Armenia.

În cazul Sfântului Nerses vorbim despre două misiuni care ridică nenumărate semne de întrebare în legătură în special cu timpul în care au avut loc, dar, într-o anumită măsură, și a rezultatelor concrete. După cum se va vedea, coroborarea datelor extrase din documentele istorice ale perioadei respective se dovedește a fi destul de dificil de realizat și permite o interpretare, pe alocuri, destul de personalistă.

Prima este legată de atitudinea disprețuitoare a regelui Arshak al Armeniei la primirea scrisorii din partea împăratului Constanțiu, prin care i se cerea să se depărteze de regele Shapur al Persiei și să devină aliatul său, în condiții de

vasalitate, plătind tribut și fiind fidel Imperiului Roman de Răsărit. Arshak decide să nu-i dea niciun răspuns și alege să trateze solii imperiali cu aroganță și dispreț, petrecându-și timpul în ospete și dansuri, convins fiind că niciun pericol nu-l poate ajunge. Lipsa sa de respect este pedepsită aspru și rapid de către Constanțiu într-o manieră obișnuită. Fratele său, Tiridate, este ucis, iar un generalul este trimis în fruntea unei mari oștiri să zdrobească Armenia, iar regele ei să fie aspru pedepsit. În fața unui asemenea pericol, Arshak îl trimite pe Nerses în fruntea unei delegații oficiale să dezamorseze conflictul pe care el însuși îl crease. Prin urmare, primatul Armeniei se deplasează la Constantinopol și reușește nu numai să aplaneze conflictul, prin oferirea unui tribut important și pe termen lung, dar îi eliberează și pe prizonierii aflați la curtea imperială, în frunte cu Gnel, fiul fratelui său Tiridate, și îi aduce regelui Arshak o tânără nobilă, rudă cu împăratul, Olimpiada, pentru a-i fi soție și a întări astfel legătura dintre conducerea celor două state.

A doua misiune este plasată după moartea lui Gnel și a Olimpiadei, cât și a lui Constantius, mai precis în momentul în care Arshak se afla în conflict atât cu sasanizii, cât și cu propriii săi nobili, iar armata imperială romană era la hotare. În această situație, Arshak apelează din nou la Nerses pe care îl imploră, promițându-i că se va depărta de rele, că va respecta voința lui (în sensul că va acționa potrivit preceptelor evanghelice), că se pocăiește îmbrăcându-se în pânză de sac și cenușă numai să vină și să-l salveze din mâna romanilor. Apelul său este susținut și de cel al nobililor (cu care nu se afla în cele mai bune relații, din contră) și chiar o adunare a episcopilor (probabil provocată tot de el) care încearcă să-l sensibilizeze spunând că nu poate să-i fie indiferentă distrugerea propriei țări.

Sfântul Vasile cel Mare, la rândul său, va întreprinde o misiune religioasă, cu un pronunțat aspect politic, în teritoriile Regatului Armeniei, ca delegat al împăratului Valens. Și asupra acesteia planează destul de multe suspiciuni, pentru că pare de neînțeles cum un ierarh care s-a opus, în nenumărate rânduri, folosindu-

se de toate mijloacele pe care le-a avut la îndemână, dar, în special, de cele diplomatice, acceptă o asemenea însărcinare din partea unui împărat arian, care produsese atâta suferință credincioșilor niceeni. Înainte de această decizie, avuseseră loc câteva încercări de aplanare a conflictului, cu accente dramatice, dar care nu ajunseseră la niciun rezultat concret. Mai multe delegații imperiale fuseseră trimise de împărat să-l convingă pe Sfântul Vasile de “justețea” măsurilor sale și de puterea sa de a-i impune în mod arbitrar orice decizie dorește. Capadocia rămăsese însă, prin grija conducătorului ei religios, ca o “insulă” a credinței celei adevărate într-o mare cu ape ariene sau semiariene.

De aceea, este memorabilă întâlnirea dintre cei doi în catedrala din Cezareea Capadociei, unde Sfântul Vasile săvârșea Sfânta Liturghie în ziua Bobotezei, din 6 ianuarie 373. După slujbă, a avut loc o întâlnire privată (despre care nici măcar prietenul său, Grigorie de Nazianz, nu ne poate spune nimic concret), la sfârșitul căreia ierarhul Capadociei acceptă să îndeplinească o misiune într-o zonă de mare interes strategic pentru împărat, Armenia, iar Valens încetează orice fel de presiuni sau măsuri represive asupra Sfântului Vasile și a Bisericii sale din Capadocia.

Misiunea sa în Armenia este pregătită de trei membri importanți ai aristocrației și armatei romane, Arinteu, Victor și Terențiu, însă detaliile acesteia rămân în continuare destul de puțin cunoscute. Există mari semne de întrebare nu numai asupra scopului direct, dar și asupra teritoriului în care ea s-ar fi desfășurat, unii cercetători vorbind despre Armenia Mică, alții despre Armenia Mare.

Lucrarea se încheie printr-o serie de concluzii care evidențiază, *pe de o parte*, rolul major pe care l-au jucat cei doi mari ierarhi în viața religioasă și politică a popoarelor lor și a relației bisericești dintre Capadocia și Armenia, *pe de altă parte*, versatilitatea lor în situații istorice complexe, în care fermitatea credinței se întâlnește în mod fericit cu flexibilitatea caracteristică marilor personalități în momente de cumpănă.

